

В. В. Сиченко, доктор наук з державного управління, завідувач кафедри менеджменту організацій Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

О. О. Сиченко, кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ В ДЕРЖАВНІЙ СОЦІАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ

Проаналізовано принципи соціального планування в державній соціальній політиці. Наведено найдієвіші методи соціального планування. За результатами дослідження надано рекомендації щодо застосування досліджених принципів і методів у сучасних умовах розвитку України.

Ключові слова: *соціальне планування; державна соціальна політика; методи; принципи.*

The article analyzes the principles of social planning in the state social policy. The article presents the most effective methods of social planning. The study provides recommendations on the application of the principles and techniques studied in the development of modern Ukrainian conditions.

Key words: *social planning; state social policy; methods; principles.*

Постановка проблеми. У широкому розумінні планування – це постановка цілей будь-якій системі або підсистемі. Планування як наукову категорію можна розглядати із загальноекономічної позиції та позиції державного управління. В першому випадку планування є одним з методів регулювання пропорцій виробництва. В державному управлінні планування – обов’язковий елемент дії системи державного управління, необхідний елемент забезпечення ефективності та дієвості останньої. Дослідження питань соціального планування в державному управлінні дозволяє конкретизувати і підвищити ефективність параметрів системних дій державного управління в соціальній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З позицій державного управління планування – одна з найважливіших його функцій. Управлінський вплив суб’єкта на об’єкт відбувається через функцію планування, оскільки за допомогою планування встановлюються параметри (величини, що характеризують процес) функціонування системи (підсистеми). Існують різноманітні погляди на планування як із загальноекономічної, так і з управлінської позицій. Питання соціального планування в державному управлінні розглядалось у працях О. Антонової, А. Аганбегян, Р. Вілсона, Г. Клейнера, Г. Курцева, Л. Якобсона та ін. У них висвітлюються аспекти необхідності соціального планування, визначення його основних параметрів, організаційних форм

© В. В. Сиченко, О. О. Сиченко, 2016

та алгоритмів проведення, методи впровадження механізмів з використанням у прибуткових і неприбуткових організаціях.

Проте питання визначення базових пріоритетних принципів і методів у сучасних мінливих умовах функціонування системи державного управління соціальною сферою, створення комбінаційних та інтегрованих підходів залишається відкритим.

Мета статті – виокремлення принципових підходів і методів соціального планування, дійових та ефективних у сучасних умовах розвитку державного управління в Україні.

Виклад основного матеріалу. Під соціальним плануванням розуміється науково обґрунтоване визначення цілей, показників і завдань (строків, темпів, пропорцій) розвитку соціальних процесів і розробка основних засобів їх втілення в життя в інтересах цієї організації. Вихідним пунктом соціального планування ми також вважаємо вивчення відповідних потреб виконавців за допомогою анкетування і проведення соціологічних досліджень. При цьому слід відзначити виняткову важливість таких моментів: визначення репрезентативної вибірки, яка адекватно відображає структуру колективу; доступності та ясності анкети; правильних технологій опитування (анкетування, інтерв'ювання, роботи із фокус-групою), оперативної обробки первинної інформації [1, 18].

Не протиставляючи різні погляди на соціальне планування (із загальноекономічної та управлінської позицій), розглядатимемо його з погляду державного управління. Об'єкт планування – це багаторівнева система, в якій сам об'єкт управління вищої системи перетворюється на суб'єкт управління нижчої.

У кожній підсистемі незалежно від її рівня реалізується функція планування взагалі, кожна система є підсистемою лише стосовно вищої підсистеми. Оскільки підсистеми управління – частина єдиної системи, то завдання їх функціонування мають бути узгодженими, а зміст планування буде різним, виходячи з місця й ролі підсистеми в загальній системі управління соціальним проектом. У сучасних умовах будь-яка організаційна одиниця працює як відкрита система, коли необхідно враховувати насамперед зовнішні фактори. Звідси виникає вимога системного функціонування, яка б забезпечувала її дієвість та ефективність (у тому числі соціальну) [2, 125].

Час зажадав зміни організаційних структур державного управління, процедур планування та контролю, стилю управління, підготовки працівників іншого мислення тощо. Значущим явищем у державному управлінні стає необхідність самостійної розробки перспектив довгострокового розвитку. Таким чином, планування діяльності знає серйозної еволюції принципів, форм і змісту.

Можливості планування соціальних систем обмежені низкою об'єктивних і суб'єктивних причин, наприклад невизначеністю функціонування в мінливому середовищі. Будь-який орган державного управління у своїй діяльності стикається з невизначеністю. Без оцінки поточного стану і можливого майбутнього важко передбачити наслідки і розробити відповідні дії, тоді планування виступає одним зі способів прояснення майбутнього. Але повністю усунути невизначеність у державному управлінні не можна, тому управлінець прагне впорядкувати свої зовнішні відносини різними способами.

Визначальним змістом і результатом дії планових служб державного управління є використання принципів планування. До них належать: системність, участь, безперервність, гнучкість, ефективність.

Принцип системності припускає те, що планування має бути системного характеру, враховуючи, що об'єкт соціального управління – це складна, багаторівнева система. В кожній підсистемі здійснюється функція планування. Принцип системності

планування реалізується по вертикалі шляхом інтеграції та диференціації, а по горизонталі – через координацію планів структурних одиниць.

Принцип участі тісно пов'язаний з принципом системності. Він передбачає, що кожному учаснику соціального проекту слід тією чи іншою мірою брати участь у плановій діяльності відповідно до своїх можливостей, умінь і знань. Реалізація принципу участі дає такі результати: кожен учасник реалізації соціального проекту в системі державного управління глибше розуміє дію соціального проекту; особиста участь у процесі планування приводить до того, що плани стають особистими планами учасників, які асоціюються з ними, і конфлюентно сприймають соціальні проекти, відповідно, реалізація останніх приносить їм особисте задоволення; соціальне планування дає можливість державному службовцю (або будь-якому іншому учаснику, залученому до проекту) розвиватись як особистість.

Принцип безперервності полягає в тому, що процес планування має здійснюватися постійно, а розроблені плани безперервно приходять на зміну один одному, перекривати один одного. Це обумовлено невизначеністю зовнішнього і внутрішнього середовища, зміною умов існування. Як наслідок, відбувається коригування планів, змінюються не лише умови, але й уявлення про стан і можливості державного планування в соціальній сфері.

Принцип гнучкості пов'язаний із принципом безперервності, полягає в наданні планам здатності змінювати свої параметри, тому в планах зазвичай передбачаються резерви. Ці резерви мають бути оптимальними, інакше витрати можуть виявитися настільки високими, що гнучкість плану і пов'язані з нею переваги не окупляться. А взагалі принцип гнучкості реалізується у відомому афоризмі: "план – не догма, а керівництво до дії".

Принцип ефективності полягає в тому, що витрати на планування не мають перевищувати ефект від його застосування, тобто плани потрібно конкретизувати і деталізувати настільки, наскільки це необхідно для державного соціального управління за наявності відповідної планової служби, адже її функціонування так само потребує коштів.

Структуру соціального планування слід розглядати в трьох аспектах: часовому, організаційно-структурному і змістовному. Один з недоліків сучасної практики планування в державному управлінні соціальною сферою – переважна увага до поточних завдань [3, 42]. У результаті перспективна діяльність залишається без належної уваги. З метою уникнення такого становища планування необхідно розділити на стратегічне і тактичне, оскільки, незважаючи на взаємодію, ці різновиди планування досить самостійні. Залежно від охопленого часового відрізка тактичні плани поділяються на три типи: довгострокові, середньострокові, короткострокові.

Довгострокове планування зазвичай охоплює тривалі періоди часу до 10, а іноді й більше років. Середньострокове планування конкретизує орієнтири довгострокових планів. Плани розраховуються на коротший період. До недавнього часу межа середньострокового планування дорівнювала 5 років. Однак у зв'язку зі збільшенням швидкості розвитку зовнішнього середовища межа середньострокового планування скоротилась і п'ятирічне планування перейшло в розряд довгострокових.

Короткострокове поточне планування – це розробка планів на один рік з розбивкою за кварталами, а окремих показників – за місяцями. Іноді деталізація, тобто розбивка за місяцями, відбувається в процесі реалізації планів.

Дуже важливим елементом соціального планування у сфері державного управління є встановлення змісту робіт із планування. В загальному вигляді, безвідносно до конкретних підрозділів планових служб, можна перерахувати такі різновиди планової роботи в соціальній сфері державного управління: систематичний та цільовий аналіз виконання показників соціальних планів у поточному періоді; оцінювання факторів, які впливають на виконання соціальних планів, і за необхідності відповідне інформування лінійних керівни-

ків усно або письмово, у регламентованій або вільній формі для прийняття відповідних заходів; підготовка звітів про роботу за минулий період; ведення статистичного обліку; ведення нормативного обліку для забезпечення якісної розробки планових рішень; розробка стратегічних і тактичних планів; доведення розроблених планів до виконавців.

Повнота перерахування різновидів діяльності в даному разі не має значення. Для організації соціального планування в секторі державного управління важливо інше – з'ясувати весь процес планування, розподілити роботи в просторі й часі. Це можна зробити у вигляді графічного матеріалу. Дуже важливо також розділити в часі процеси стратегічного й тактичного планування, адже в іншому випадку невідкладність оперативних рішень починає домінувати над стратегічними проблемами і соціальний проект втрачить орієнтири своєї діяльності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Під соціальним плануванням розуміється науково обґрунтоване визначення цілей, показників і завдань розвитку соціальних процесів і розробка основних засобів їх втілення в життя в інтересах цієї організації. Вихідним пунктом соціального планування ми вважаємо вивчення відповідних потреб виконавців за допомогою проведення соціологічних досліджень.

Можливості планування соціальних систем обмежені низкою об'єктивних і суб'єктивних причин, зокрема невизначеністю функціонування в мінливому середовищі; без оцінювання цього і можливого майбутнього важко передбачити наслідки й розробити відповідні дії. Планування і є одним зі способів прояснення майбутнього, який водночас не здатний повністю усунути невизначеність.

Зміст і результати дії планових служб державного управління в соціальній сфері залежать від використання принципів планування, до яких належать: системність, участь, безперервність, гнучкість, ефективність.

Структуру соціального планування слід розглядати в трьох аспектах: часовому, організаційно-структурному і змістовному. Короткострокове поточне планування – це розробка планів на один рік з розбивкою за кварталами, а окремих показників – і за місяцями. Іноді деталізація, тобто розбивка за місяцями, відбувається в процесі реалізації планів.

У соціальній сфері державного управління в Україні можна перерахувати такі різновиди планової роботи: систематичний та цільовий аналіз виконання показників планів у поточному періоді; оцінювання факторів, які впливають на виконання соціальних планів; підготовка звітів про роботу за минулий період; ведення статистичного і нормативного обліку; розробка стратегічних і тактичних планів.

Важливим аспектом соціального планування в державному управлінні в Україні є розділення в часі процесів стратегічного й тактичного планування, адже в іншому випадку невідкладність оперативних рішень починає домінувати над стратегічними проблемами і соціальний проект втрачить орієнтири своєї діяльності.

Список використаних джерел:

1. Якобсон Л. И. Социальная политика: коридоры возможностей / Л. И. Якобсон // Общественные науки и современность. – 2006. – № 2. – С. 15–22.
2. Сиченко В. В. Інструментарій державного регулювання соціальної сфери країн Європейського Союзу / В. В. Сиченко, О. О. Сиченко / Наукові праці. – 2015. – Вип. 252. – Т. 263. Державне управління. – С. 122–128.
3. Sychenko V. V. Mechanisms of reforming the education system in Ukraine. Innovations in science and education: challenges of our time : [collection of scientific papers / Sychenko V. V. ; edited by Maryna Dei, Olga Rudenko]. – London : IASHE, 2016. – P. 41–42.